

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 652/20 ze dne 7. 7. 2020

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu") se stěžovatel domáhá, aby bylo zrušeno v záhlaví označené usnesení, s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

2. Obvodní soud pro Prahu 9 (dále jen "obvodní soud") usnesením ze dne 17. 1. 2020 č. j. 1 T 177/2019-1265 rozhodl, že podle § 72 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "trestní řád") se stěžovatel z důvodů podle § 67 písm. a) a c) trestního řádu ponechává ve vazbě (výrok I), podle § 71a trestního řádu se žádost stěžovatele o propuštění z vazby ze dne 11. 12. 2019 zamítá (výrok II), podle § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu a contrario se nepřijímá převzetí záruky nabídnuté ústavem Protěž, z. ú., sídlem Rybalkova 186/33, Praha 10 - Vršovice, dne 11. 12. 2019 a 15. 1. 2020 (výrok III), podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu a contrario se nepřijímá písemný slib daný stěžovatelem dne 19. 9. 2019 a 17. 1. 2020 (výrok IV) a podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu a contrario nelze účelu vazby stěžovatele dosáhnout dohledem probačního úředníka (výrok V).

3. Městský soud v Praze (dále jen "městský soud") ústavní stížností napadeným usnesením stěžovatelovu instanční stížnost proti tomuto usnesení obvodního soudu podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítl jako opožděně podanou.

II. Argumentace stěžovatele

4. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že instanční stížnost proti usnesení obvodního soudu podal ve lhůtě vycházející z ústavněprávně konformního výkladu § 134 odst. 1 a 2, § 137 odst. 1 a § 143 odst. 1 trestního řádu.

5. V této lhůtě podanou instanční stížnost nelze oproti názoru městského soudu považovat za opožděnou, což je podle stěžovatele zřejmé z nálezů ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787) a ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 (N 21/92 SbNU 214; pozn.: rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>), v nichž Ústavní soud dospěl k závěru, že uplynutí lhůty pro podání stížnosti je třeba při rozhodování o vazbě zásadně dovozovat od doručení opisu usnesení, přičemž platí, že neodvídala-li by se tato lhůta od uvedeného okamžiku, ztratilo by předmětné ustanovení (tj. § 137 odst. 1 trestního řádu) smysl.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení.

7. Městský soud ve vyjádření uvedl, že usnesení obvodního soudu bylo vyhlášeno v průběhu hlavního líčení dne 17. 1. 2020 za přítomnosti stěžovatele, jeho obhájce a státního zástupce, kdy bylo obvodním soudem dáno procesním stranám i ústní odůvodnění usnesení a poučení o opravném prostředku. Podle městského soudu lhůta pro podání stížnosti marně uplynula dnem 20. 1. 2020, zatímco stěžovatel stížnost podal až dne 23. 1. 2020. Dále městský soud zdůraznil, že § 137 odst. 1 a § 143 odst. 1 trestního řádu nebyly označeny a ani zrušeny jako protiústavní.

8. Ústavní soud zaslal toto vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice; stěžovatel této možnosti nevyužil.

9. V souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V.a) Obecná východiska

11. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není proto povolán k přezkumu použití podústavního práva a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo výklad, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody [srov. např. nálezy ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73) a ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23)].

12. Na úrovni podústavního práva podle § 143 odst. 1 trestního řádu platí, že stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení (§ 137 trestního řádu); oznamuje-li se usnesení jak obviněnému, tak i jeho opatrovníku nebo obhájci, běží lhůta od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději.

13. Z § 137 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že usnesení je třeba oznámit osobě, které se přímo dotýká, jakož i osobě, která k němu dala svým návrhem podnět; usnesení soudu se oznámí též státnímu zástupci. Oznámení se děje buď vyhlášením usnesení v přítomnosti toho, jemuž je třeba usnesení oznámit, anebo doručením opisu usnesení.

14. Pojem "oznámení" podle § 143 trestního řádu Ústavní soud již vícekrát vyložil. Podle nálezu ze dne 9. 6. 2009 sp. zn. IV. ÚS 426/09 (N 134/53 SbNU 681) je nezbytným předpokladem a účelem práva na spravedlivý proces, a tedy i práva podat opravný prostředek (stížnost) "... reálná možnost seznámit se s rozhodovacími důvody obsaženými v rozhodnutí, jež je podrobena stížností kritice. Pouze za těchto podmínek se stěžovateli dostává i kvalifikované možnosti skutkově a právně argumentovat, a tedy v případě svého nesouhlasu zpochybňovat argumenty obsažené v odůvodnění, na nichž výrok jím napadeného rozhodnutí spočívá". Stěžovateli má být příslušné usnesení "... včetně jeho odůvodnění prokazatelně oznámeno takovým způsobem, aby z obsahu oznámení byly seznatelné všechny důvody, o něž se opírá výrok rozhodnutí ... těmto požadavkům lze alternativně vyhovět několika způsoby, uvedenými v trestním řádu (§ 136, 137, 55a, 55b)", a to 1. doručením opisu usnesení, 2. ústním vyhlášením usnesení, jehož plné znění (včetně odůvodnění) bude zapsáno v protokolu o úkonu, případně 3. ústním vyhlášením, jehož plné znění (včetně odůvodnění) bude podchyceno zvukovým záznamem.

15. Ústavní soud v nálezech ze dne 5. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 457/05 (N 4/40 SbNU 39), ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787), ze dne 31. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 3842/17 (N 106/89 SbNU 573), ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 (N 21/92 SbNU 214) či ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3003/19 (N 210/97 SbNU 258) situoval okamžik, od něhož je možno počítat běh lhůty pro podání (instanční) stížnosti v trestních věcech v případech rozhodování o tak závažných otázkách, jakými jsou osobní svoboda (zejména vazba, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, přeměna alternativních trestů v nepodmíněný trest odnětí svobody a rozhodnutí o výkonu původně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody) nebo meritum věci (zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení), až na doručení opisu usnesení. Jak se výstižně konstatuje ve stanovisku trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020 sp. zn. Tpjn 300/2018, v bodě 33, judikatura Ústavního soudu je vedena snahou o zachování práva obviněného na přístup k soudu druhého stupně a možnosti polemizovat se závěry soudu prvního stupně v řádném opravném řízení o stížnosti; Ústavní soud tím obviněnému umožňuje, aby se mohl vymezit proti důvodům rozhodnutí soudu prvního stupně podrobně obsaženým až v písemném vyhotovení jeho usnesení.

16. Zárukou proti oslabení práva obhajoby na dostatečnou možnost odůvodnění své stížnosti je omezení, které soudu druhého stupně brání v rozhodnutí o podané stížnosti dříve, než má obviněná osoba možnost se zcela seznámit s odůvodněním napadeného rozhodnutí [srov. nálezy ze dne 9. 6. 2009 sp. zn. IV. ÚS 426/09 (N 134/53 SbNU 681) a ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787)].

17. Ústavní soud ve své judikatuře již mnohokrát konstatoval, že netoleruje orgánům veřejné moci - a především obecným soudům - formalistický přístup k aplikaci práva, který používá sofistikované odůvodňování k prosazení zřejmě nespravedlnosti [srov. např. nález ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Z požadavku materiálního právního státu zakotveného v čl. 1 odst. 1 Ústavy vyplývá povinnost každého soudce hledat a prosazovat skutečně spravedlivé řešení: "Nad každým utvářením soudního rozhodnutí klene se dvojitý imperativ: rozhodnutí musí být nejen zákonné, ale především spravedlivé. Úkolem soudu je rozpoznat skrze zákon spravedlnost" [nález ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1241/12, body 14, 15 (N 42/68 SbNU 425)]. Zejména nelze tolerovat, aby sám stát profitoval z nedokonalosti právní úpravy či pochybení orgánů veřejné moci v neprospěch jednotlivce [srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2062/14 (N 198/83 SbNU 185)].

18. V trestním právu pak výše uvedené platí o to více, že jde o oblast přímo zasahující do jádra svobody každého jednotlivce, tj. do jeho osobní svobody. Výklad a použití trestního práva musí šetřit podstatu a smysl ochrany osobní svobody.

V.b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

19. V uvedeném rozsahu Ústavní soud napadené rozhodnutí přezkoumal a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Výše uvedené principy je nutno aplikovat i na stěžovatelův případ, zejména pak na určení počátku běhu lhůty k podání instanční stížnosti.

21. Obvodní soud usnesení ze dne 17. 1. 2020 č. j. 1 T 177/2019-1265 vyhlásil při hlavním líčení, kterému byli stěžovatel i jeho obhájce přítomni. Vzhledem k tomu, že obvodní soud rozhodl o osobní svobodě stěžovatele, je nutné počátek běhu lhůty pro podání stížnosti proti předmětnému usnesení odvíjet až od doručení jeho opisu.

22. Opis usnesení obvodního soudu byl obhájci stěžovatele doručen do datové schránky dne 21. 1. 2020 a samotnému stěžovateli dne 24. 1. 2020 (č. l. 1266 procesního spisu).

23. Stěžovatel (resp. jeho obhájce) instanční stížnost podal prostřednictvím datové schránky dne 23. 1. 2020, jak dokládá záznam o ověření elektronického podání doručeného na elektronickou podatelnu (č. l. 1271 a 1272 procesního spisu); byla tudíž zachována lhůta k jejímu podání.

24. K vyjádření městského soudu, že § 137 odst. 1 trestního řádu a ani § 143 odst. 1 trestního řádu nebyly zrušeny jako protiústavní, se patří konstatovat, že podle ustálené judikatury Ústavního soudu tyto právní normy lze interpretovat ústavněprávně konformním způsobem a takové interpretaci je třeba dát přednost před jejich zrušením.

25. Na výše uvedeném nic nemění ani skutečnost, že obvodní soud usnesením ze dne 5. 3. 2020 č. j. 1 T 177/2019-1345 rozhodl s poukazem na § 73 odst. 1 písm. a), b), c) a d) trestního řádu, že stěžovatel se propouští z vazby. Závěr, podle něhož má soudní přezkum rozhodnutí o vazbě význam pro dotčenou osobu bez ohledu na to, zda vazba stále trvá, se ustálil i v rozhodovací praxi Ústavního soudu. Porušení ústavně zaručených základních práv a svobod osoby, která byla ve vazbě na základě nezákonného rozhodnutí nebo v ní zůstala bez rozhodnutí o ponechání ve vazbě po uplynutí zákonem stanovené lhůty, není zhojeno jejím propuštěním z vazby nebo převedením do výkonu trestu. Skutečnost, že stěžovatel již není ve vazbě, nečiní ústavní stížnost proti takovému rozhodnutí či jinému zásahu neopodstatněnou [srov. např. náleze ze dne 21. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 385/03 (N 59/33 SbNU 95), náleze ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1348/07 (N 124/50 SbNU 79) nebo náleze ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517)]. Zájem obviněného na posouzení zákonnosti vazby může být dán i poté, ať už bude usilovat jen o pouhé konstatování její nezákonnosti, jež samotné pro něj může představovat určitou satisfakci, nebo se bude následně domáhat i náhrady škody. Podle stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673), které se situaci, kdy Ústavní soud rozhoduje o vazbě v době, kdy již vazba netrvá, věnuje, by problematický neměl být ani postup orgánů činných v trestním řízení po zrušení vazebního rozhodnutí v situaci, kdy stěžovatel byl již v mezidobí z vazby propuštěn na svobodu nebo mu byl nařízen výkon trestu odnětí svobody, případně bylo řízení proti němu pravomocně skončeno uložením jiného trestu či bylo od uložení trestu upuštěno nebo bylo řízení pravomocně zastaveno.

VI. Závěr

26. Jak bylo výše uvedeno, podle čl. 90 Ústavy jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům; jde o kompetenční normu, která není bezprostředně pramenem subjektivních práv. Avšak obrátí-li se na soudy účastník řízení v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), domáhaje se svých práv stanoveným postupem v souladu s právní úpravou a relevantní judikaturou, není možné výklad jednotlivých pojmů zúžit v jeho neprospěch.

27. Na ústavní stížnosti napadené usnesení městského soudu je nutno hledět jako na rozporné se stěžovatelovým právem na přístup k soudu zaručeným v čl. 36 odst. 1 Listiny a právem na spravedlivý proces zaručeným v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

28. Pro ústavně nesouladným způsobem určený počátek běhu lhůty pro podání stížnosti, a v důsledku toho nesprávné zamítnutí této stížnosti pro opožděnost, nelze v tomto případě situaci řešit jinak než zrušením napadeného usnesení městského soudu, který nově rozhodne o stížnosti proti usnesení obvodního soudu.

29. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stěžovatelově ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení městského soudu zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž došlo dle jeho tvrzení k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že v záhlaví uvedeným usnesením rozhodl Obvodní soud pro Prahu 5 (dále jen "obvodní soud") o vzetí stěžovatele do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "trestní řád"). Tzv. koluzní vazba je podle obvodního soudu odůvodněna obavou z ovlivňování svědka, který nebyl doposud vyslechnut. Podle obvodního soudu jsou v posuzované věci dány rovněž důvody tzv. předstížené vazby, neboť podle zjištěných skutečností stěžovatel neměl stabilní legální příjem a prodej drog byl jeho hlavní výdělečnou činností.

3. Proti usnesení obvodního soudu podal stěžovatel ihned při vazebním zasedání stížnost, kterou blíže neodůvodnil (tzv. blanketní stížnost). Tuto stížnost zamítl Městský soud v Praze (dále jen "městský soud") napadeným usnesením ze dne 6. 2. 2020. V jeho odůvodnění se ztotožnil se všemi závěry obvodního soudu.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel namítá, že městský soud nevyčkal na to, až stěžovatel odůvodní svoji stížnost proti usnesení obvodního soudu. Dokonce městský soud rozhodl o den dříve (viz níže sub 14), než bylo stěžovateli doručeno písemné znění usnesení obvodního soudu. Soudy tak svým "bleskovým" postupem zmařily právo stěžovatele vznést proti usnesení obvodního soudu námitky. Takový postup je podle jeho názoru v rozporu s nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3333/19 ze dne 6. 12. 2019 (N 204/97 SbNU 190) a sp. zn. IV. ÚS 3003/19 ze dne 10. 12. 2019 (N 210/97 SbNU 258). Dále stěžovatel namítá, že odůvodnění napadených rozhodnutí je založeno na spekulacích a neúplně zjištěném skutkovém stavu. Svědek, kterého měl stěžovatel ovlivňovat, se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody. Obava z jeho ovlivňování je tedy nesmyslná. Ohledně předstížené vazby soudy ignorovaly skutečnost, že stěžovatel řádně podniká.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

5. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu") zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

6. Městský soud a obvodní soud ve svých vyjádřeních pouze odkázaly na napadená rozhodnutí.

7. Obvodní státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že nesouhlasí se stěžovatelovým názorem ohledně porušení jeho procesních práv. Stěžovatel i jeho obhájce byli přítomni vyhlášení usnesení obvodního soudu a byli poučeni o povinnosti podat stížnost do tří dnů od vyhlášení. Stěžovatel podal stížnost ústně do protokolu, aniž by avizoval, že ji jakkoliv doplní. Soudy tak postupovaly správně, jednaly-li s maximální rychlostí, neboť jde o vazební věc. Nález sp. zn. III. ÚS 3333/19 se vztahuje na situaci, kdy si obviněný sám v rámci blanketní stížnosti vyhradil lhůtu na její doplnění. To však stěžovatel neučinil. Nález sp. zn. IV. ÚS 3003/19 se zabývá samotnou lhůtou pro podání stížnosti, která však zde není předmětem sporu. Stěžovatelova argumentace by vedla k absurdnímu závěru, že ústně do protokolu nelze podat bezvadnou stížnost, což by omezovalo přístup obviněných k tomuto oprávněnému prostředku. Námitky ohledně obsahu napadených rozhodnutí pak dle vyjádření zcela vybočují z přezkumné činnosti Ústavního soudu. Pobyť svědka ve výkonu trestu odnětí svobody nevylučuje uplatnění tzv. koluzní vazby. Z toho důvodu státní zastupitelství navrhlo, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl. Městské státní zastupitelství se k ústavní stížnosti nevyjádřilo. Vzhledem k tomu, že bylo poučeno, že v takovém případě bude mít Ústavní soud za to, že se svého postavení vzdává, již s ním dále nebylo jednáno.

8. Soudce zpravodaj zaslal tato vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Ten této možnosti využil a zdůraznil, že je třeba stížnost považovat za perfektní teprve tehdy, je-li odůvodněna. Dle stěžovatele je iluzorní, že by bez argumentace obviněného stížnostní soud mohl usnesení soudu prvního stupně zrušit. Argument o nutnosti rychlého vyřízení blanketní stížnosti je dle stěžovatele absurdním popřením ústavních práv obviněného. Několikadenní odklad rozhodnutí nemohl způsobit významné porušení stěžovatelových práv. Dle stěžovatele státní zastupitelství hledá v judikatuře Ústavního soudu "skulinky", aby mohlo jeho závěry obejít.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, obsahem napadených rozhodnutí a vyjádřeními ostatních účastníků řízení, shledal, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

11. Těžiště stěžovatelovy argumentace spočívá v námitce porušení jeho práva odůvodnit stížnost proti usnesení obvodního soudu. Problematikou dodržování pravidel řádně vedeného stížnostního řízení podle trestního řádu se Ústavní soud v minulosti opakovaně zabýval, i když především postupem obecných soudů, kterými byla stížnost zamítnuta pro opožděnost [viz např. nálezy ze dne 31. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 3842/17 (N 106/89 SbNU 573) nebo ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 (N 21/92 SbNU 214)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>. Obecné požadavky vyplývající z této judikatury je však třeba aplikovat i v dalších situacích s ústavním přesahem. To se týká právě posuzované věci, ve které nelze považovat zdánlivý meritorní přezkum (bez reálného přezkumu stěžovatelových námitek) za postup a priori ústavně konformní.

12. Uplynutí lhůty pro podání stížnosti (a tedy možnost jejího projednání) je třeba při rozhodování o vazbě zásadně odvozovat od doručení písemného vyhotovení usnesení. Opačný závěr by nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis takového usnesení by se pak jevila jako samoúčelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění, je možnost seznámit se s písemným odůvodněním usnesení, porozumět argumentaci soudu a zvážit možnost obrany proti němu pro kvalifikované podání stížnosti klíčová. Usnesení o vzetí do vazby se přitom svým významem a důsledky v podobě zásahu do osobní svobody stěžovatele blíží rozsudku. Právě proto byla stanovena povinnost jeho opis oprávněným osobám písemně doručit; pakliže by se lhůta k podání stížnosti neodvívjela od doručení opisu usnesení, ztratilo by toto ustanovení svůj racionální smysl [obdobně viz nálezy ze dne 5. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 457/05 (N 4/40 SbNU 39), taktéž ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 303/04 (N 52/36 SbNU 555) a dále již uvedený náleze sp. zn. I. ÚS 3842/17]. Nehledě na to, že by takový opačný postup zcela iracionálně dával výhodu obviněným, jejichž obhájci se vazebních zasedání neúčastní. Stejně tak by neměli být znevýhodněni obvinění, kteří blanketní stížnost podají hned při vyhlášení usnesení soudu prvního stupně. Požadavek na urychlené projednání je pak stanoven k ochraně obviněného, a pokud tato osoba žádá (resp. její procesní postup tomu napovídá), aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení [srov. náleze ze dne 4. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 1692/18 (N 150/90 SbNU 443)]. Ústavní soud proto nemohl přisvědčit stanovisku obvodního státního zastupitelství, podle kterého lze podat bezvadnou stížnost na základě jen ústního odůvodnění usnesení, neboť to se často děje v situaci, kdy jeho možnost sledovat vyhlášení může být ovlivněna i jeho rozrušením z právě učiněného vzetí do vazby a bez možnosti zvážit právní argumentaci obecného soudu. Rovněž argument, že opačný postup "omezuje přístup obviněných k tomuto oprávněnému prostředku", v posuzované věci neobstojí, protože vychází právě z představy, že o stížnosti (a tím o omezení osobní svobody) musí být rozhodnuto hlavně rychle, nikoli však vždy (jako v posuzované věci) s vypořádáním argumentace obviněného.

13. S argumentací obvodního státního zastupitelství lze souhlasit potud, že soud nemá časově neohraničenou povinnost vyčkat na odůvodnění blanketní stížnosti (srov. např. usnesení ze dne 30. 6. 2016 sp. zn. III. ÚS 1578/16), neavizoval-li obviněný, že se chystá stížnost doplnit. Zároveň je však dle Ústavního soudu vyloučeno, aby stížnostní soud možnost takového doplnění obviněnému fakticky upřel tím, že o blanketní stížnosti rozhodne dříve, než je usnesení soudu prvního stupně obviněnému doručeno. Ten se tak nemůže seznámit se všemi důvody, které vedly k omezení jeho osobní svobody, a nemá tak reálnou možnost na ně reagovat. Zvláště u obviněných zastoupených obhájcem lze podání "definitivní" blanketní stížnosti považovat za zcela výjimečné; naopak je tak zpravidla činěno v duchu procesní opatrnosti v okamžiku, kdy ještě obhajoba nezná písemné důvody uvalení vazby. Nevzdá-li se obviněný práva podat stížnost proti usnesení o vzetí do vazby, je třeba s případným rozhodnutím stížnostního soudu vyčkat do doby, než se může obhajoba seznámit s odůvodněním vazby. Opačný postup by dle Ústavního soudu představoval nepřipustný výklad pravidel vazebního trestního řízení, nerespektující právo obviněného na přístup k soudu.

14. Právě k takovému neústavnímu zásahu do procesních práv stěžovatele v posuzované věci došlo. Předmětné usnesení obvodního soudu bylo vydáno dne 1. 2. 2020 a doručeno stěžovateli do vazební věznice dne 7. 2. 2020. Avšak neveřejné zasedání k projednání jeho blanketní stížnosti proběhlo již předešlého dne, tj. 6. 2. 2020. Z toho podle Ústavního soudu plyne, že stěžovateli nebylo reálně umožněno podat proti usnesení obvodního soudu náležitě odůvodněnou stížnost. Takto urychlený postup, nerespektující logiku po sobě jdoucích úkonů, nelze dle Ústavního soudu hodnotit jinak než jako až nepřipustně překotný a z hlediska kognice Ústavního soudu neústavní. Popsaný zásah do stěžovatelových práv přitom není toliko formální, a to ani vzhledem k významu revizního principu stížnostního řízení. Ačkoli nelze vyloučit, že by stížnostní soud mohl takové rozhodnutí zrušit i sám,

nelze takové možnosti dát přednost před zárukami obviněného na právní ochranu své osobní svobody. Význam těchto procesních záruk je zjevný i v podmínkách posuzované věci. Jak se podává z písemného odůvodnění stěžovatelovy stížnosti ze dne 10. 2. 2020 proti vazebnímu usnesení obvodního soudu, zpochybňuje stěžovatel důvodnost vazby poukazem na nikoliv zřejmě irelevantní skutečnosti (pobyt ovlivňovaného svědka ve výkonu trestu odnětí svobody a údajně dostatečné příjmy z vlastního podnikání), s nimiž se stížnostní soud nikterak nevypořádal. Ústavní soud proto na základě uvedeného skutkového stavu a rozhodnutí obecných soudů napadených ústavní stížností dospěl k závěru, že zájem na urychleném projednání stížnosti proti rozhodnutí o uvalení vazby jako záruka ochrany osobní svobody podle čl. 8 Listiny je třeba sladit se zájmem obviněného na odůvodnění stížnosti proti takovému rozhodnutí. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů. Toto ustanovení je však třeba vykládat in favorem rei, tedy ve prospěch toho, kdo žádá soudní ochranu, nikoli opačně, to znamená, aby bylo co nejrychleji rozhodnuto v jeho prospěch o propuštění z vazby v případě vazby nezákonně uvalené nebo aby byl co nejkratší dobu ve vazbě, rozhoduje-li se o prodlužování vazby apod. (srov. § 71a a 72a a násl. trestního řádu). Nevzdá-li se proto obviněný práva takovou stížnost podat, je rozhodnutí stížnostního soudu vydané dříve, než bylo obviněnému doručeno písemné vyhotovení rozhodnutí o uvalení vazby, porušením jeho základních práv na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 ve spojení s čl. 8 odst. 2 Listiny.

15. Ústavní soud tak uzavírá, že rychlost vazebního řízení je z hlediska svého účelu stanovena ve prospěch toho, kdo je na shora uvedené osobní svobodě podle čl. 8 odst. 2 Listiny omezován. Stanoví-li proto čl. 38 odst. 2 Listiny, že každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů, je třeba toto ustanovení vykládat in favorem rei, tedy ve prospěch toho, kdo žádá soudní ochranu před takovým zásahem, to znamená, aby bylo co nejrychleji rozhodnuto v jeho prospěch o propuštění z vazby v případě vazby nezákonně uvalené nebo aby byl co nejkratší dobu ve vazbě, rozhoduje-li se o prodlužování vazby apod. (srov. § 71a a 72a a násl. trestního řádu).

16. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal porušení právě uvedených základních práv stěžovatele (sub 14), nezabýval se již další stěžovatelem uplatněnou argumentací. Posoudit důvodnost uvalení vazby bude nyní úkolem městského soudu jako soudu stížnostního. Z toho důvodu musel Ústavní soud odmítnout ústavní stížnost v té části, která směřovala proti usnesení obvodního soudu. Jeho meritorní přezkum by v této fázi "živého" řízení odporoval zásadě subsidiarity řízení o ústavní stížnosti, a v této části je proto ústavní stížnost nepřípustná, neboť by tak předcházela posouzení těchto stížnostních námitek městským soudem v nově otevřeném řízení.

17. S ohledem na výše uvedené důvody Ústavnímu soudu nezbylo než podle § 82 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu konstatovat, že napadeným rozhodnutím městského soudu došlo k porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 ve spojení s čl. 8 odst. 2 Listiny, a toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit.

18. V části brojící proti usnesení obvodního soudu pak Ústavní soud ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 329/20 ze dne 3. 3. 2020

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje podmínky řízení dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") a dále došlo k porušení práva na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 2 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Ústavní stížnost stěžovatel spojil s návrhem na odklad vykonatelnosti napadených usnesení.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu sp. zn. 43 Nt 108/2019 vedeného Obvodním soudem pro Prahu 1 (dále též jen "obvodní soud") se zejména podává, že v záhlaví uvedeným usnesením tohoto soudu byl stěžovatel vzat do vazby z důvodů uvedených v ustanovení § 67 písm. a) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen "tr. ř."). Proti stěžovateli je vedeno trestní řízení pro podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění

pozdějších předpisů. Obvodní soud na základě předloženého spisového materiálu shledal, že trestní stíhání je důvodné, když uvalení tzv. útěkové vazby je odůvodněno nejen hrozbou vysokého trestu, ale také tím, že se jedná o cizího státního příslušníka, který nemá v České republice trvalé bydliště, příbuzné ani pracovní vazby. Uvalení tzv. předstízní vazby je dle soudu dáno zejména okolností, že stěžovatel nemá na území České republiky zdroj příjmů, a proto se nabízí reálná možnost, že by si trestnou činností, která mu je kladena za vinu, mohl dále opatřovat prostředky k obživě.

3. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel ihned v soudní síni po vyhlášení rozhodnutí blanketní stížnost, kterou několikrát doplnil. Poprvé tak učinil ihned po převzetí právního zastoupení nynějším obhájcem. V prvním doplnění ze dne 6. 12. 2019 nově zvolený obhájce JUDr. Hrádela upozornil obvodní soud, že nyní stěžovatele zastupuje on, což doložil příloženou plnou mocí. Přesto bylo usnesení o vzetí stěžovatele do vazby prostřednictvím datové schránky doručeno dne 9. 12. 2019 dřívější ex offo ustanovené obhájce stěžovatele. Obvodní soud tedy ex offo ustanovené obhájce JUDr. Uhlířové doručoval i poté, co byla dne 6. 12. 2019 obvodnímu soudu doručena plná moc stávajícího obhájce stěžovatele JUDr. Hrádely. O obsahu rozhodnutí o vzetí do vazby se zplnomocněný obhájce stěžovatele dozvěděl právě od dřívější obhájce stěžovatele JUDr. Uhlířové, nikoliv od obvodního soudu.

4. Dne 7. 1. 2020 bylo stěžovateli do vazební věznice doručeno usnesení o vzetí do vazby přeložené do ruského jazyka. Poslední doplnění stížnosti proti rozhodnutí obvodního soudu datované dnem 10. 1. 2020 bylo obvodnímu soudu doručeno dne 11. 1. 2020, tedy až po doručení soudního rozhodnutí v překladu v ruském jazyce. Ještě předtím však napadeným usnesením Městský soud v Praze (dále též jen "městský soud") o stížnosti stěžovatele dne 7. 1. 2020 rozhodl tak, že se podaná stížnost zamítá.

5. Stěžovatel uvádí, že městský soud o jeho stížnosti rozhodl ještě před zahájením lhůty pro podání stížnosti, čímž došlo k závažnému porušení procesních práv stěžovatele. Ve svém rozhodování městský soud ani nijak nezkoumal, proč bylo rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby přeloženo do ruského jazyka namísto úředního jazyka země, jejímž je stěžovatel občanem. Stěžovatel namítá, že přeložené usnesení o vzetí do vazby mu bylo doručeno dne 7. 1. 2020. Toto přeložené rozhodnutí nebylo doručeno do datové schránky obhájce stěžovatele; jakmile se však obhájce dozvěděl o doručení přeloženého usnesení, spolu se stěžovatelem připravili obsáhlé doplnění stížnosti datované dnem 10. 1. 2020, které bylo obvodnímu soudu doručeno dne 11. 1. 2020. Napadené usnesení městského soudu je však datováno dnem 7. 1. 2020, tedy stejným dnem, kdy bylo přeložené rozhodnutí o vzetí do vazby stěžovateli prostřednictvím vazební věznice teprve doručeno.

II. Vyjádření účastníků řízení

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Obvodní soud pro Prahu 1, Městský soud v Praze i Městské státní zastupitelství v Praze.

7. Obvodní soud ve svém vyjádření ve vztahu k doručování usnesení o vzetí do vazby zrekapituloval, že o vzetí stěžovatele do vazby rozhodl usnesením ze dne 4. 12. 2019. U veřejného zasedání byl přítomen jak stěžovatel, tak i jeho obhájce Mgr. Matouš Vrbecký, i. s. ex offo ustanovené obhájce JUDr. Uhlířové, Ph.D. Soudce obvodního soudu písemně vyhotovil usnesení o vzetí do vazby, které bylo dne 9. 12. 2019 doručeno do datové schránky JUDr. Uhlířové. Obvodní soud ve vztahu k námitkám obsaženým v ústavní stížnosti uvádí, že JUDr. Uhlířové doručoval, protože v momentě, kdy soudce obvodního soudu vyhotovoval pokyn, komu má být usnesení v písemné podobě doručeno, ještě nebyla plná moc JUDr. Hrádely ve spise založena. Závěrem ve svém vyjádření obvodní soud přiznal pochybení, když omylem usnesení městského soudu o zamítnutí stížnosti proti rozhodnutí obvodního soudu o vzetí stěžovatele do vazby zaslal opět JUDr. Uhlířové, která v té době stěžovatele již nezastupovala, namísto toho, aby toto usnesení městského soudu zaslal obhájce stěžovatele JUDr. Hrádelovi.

8. Městský soud v Praze ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění nyní ústavní stížností napadeného rozhodnutí.

9. Městské státní zastupitelství v Praze (dále jen "městské státní zastupitelství") ve svém vyjádření zdůraznilo svoji marginální roli v dané věci. Akcentuje, že nedisponuje podklady, z nichž by bylo možno najisto postavit, zda a kdy byl překlad usnesení o vzetí do vazby obviněnému doručen. Současně ale nezpochybňuje, že právo na zajištění písemného překladu usnesení o vzetí do vazby je nezbytným pro řádné uplatnění jeho práva na obhajobu, a proto, pokud by se prokázalo, že stížnostní soud rozhodl dříve, než se obviněný mohl seznámit s odůvodněním usnesení obvodního soudu o jeho vzetí do vazby, čímž by obviněný pozbyl možnost se účinně hájit, lze usuzovat na nedodržení práva na spravedlivý proces. Přitom však městské státní zastupitelství upozorňuje, že si není vědomo toho, že by soud při vazebním zasedání od samého počátku bránil stěžovateli v realizaci jeho práva na používání jazyka, který ovládal, stejně jako si není vědomo toho, že by byl stěžovatel nějak diskriminován ve srovnání s dalšími obviněnými, když by mu byl poskytnut tlumočnický překlad pouze do ruského jazyka, přestože se nejedná o stěžovatelův mateřský jazyk. Vazebního zasedání před obvodním soudem se od počátku účastnili dva tlumočníci, jeden s aprobací ruština a druhý s aprobací rumunština a všem obviněným byla dána možnost výběru jazyka, ve kterém jim bude průběh veřejného zasedání tlumočen.

10. Vzhledem k obsahu zasláných vyjádření i k povaze projednávané věci obdržená vyjádření nebyla stěžovateli zaslána na vědomí a k případné replice, jelikož by to bylo neúčelné.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

11. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené okolnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

12. Nejprve je vhodné uvést, že problematikou běhu lhůty k podání stížnosti v trestním řízení se Ústavní soud v minulosti opakovaně zabýval a jeho rozhodovací činnost je v tomto směru ustálená.

13. Podle této ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu platí, že usnesení je všeobecnou formou rozhodnutí v trestním řízení, přičemž trestní řád upravuje postup jeho vzniku, způsob zachycení a sdělení jeho obsahu navenek. Způsob oznámení usnesení osobě, které se přímo týká, jakož i osobě, která k němu dala svým návrhem podnět, je upraven v § 137 odst. 1 větě druhé tr. ř. Oznámení se děje buď vyhlášením usnesení v přítomnosti takových osob, anebo doručením opisu usnesení. Je zřejmé, že první forma oznámení se týká především těch usnesení, jež není třeba písemně vyhotovit (viz § 136 odst. 1, 2 tr. ř.). Bylo-li naopak třeba usnesení písemně vyhotovit s obsahovými náležitostmi dle § 134 odst. 1, 2 tr. ř., lze účinky oznámení dle § 137 odst. 1 tr. ř. spojit až s doručením jeho opisu osobám dle věty první citovaného ustanovení, a to bez ohledu na předchozí vyhlášení téhož usnesení v přítomnosti uvedených osob [srov. náleze ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>. Usnesení o vzetí obviněného do vazby je tím usnesením, jehož účinky lze spojit až s doručením jeho opisu jednak obviněnému, ale i jeho obhájci (viz § 137 odst. 1, 3 tr. ř. ve spojení s § 62 odst. 2 tr. ř.), a to bez ohledu na to, že se obviněný i jeho obhájce osobně účastnili vyhlášení usnesení před soudem.

14. Plynutí lhůty pro podání stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby je tak třeba zásadně odvozovat od doručení písemného vyhotovení usnesení. Opačný závěr by totiž nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samoučelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění, je garantovaná možnost seznámit se s písemným odůvodněním usnesení, porozumět argumentaci soudu a zvážit možnost obrany proti němu pro kvalifikované podání stížnosti klíčová.

15. V nyní projednávaném případě hraje důležitou roli rovněž okolnost, že stěžovatel je cizím státním příslušníkem. Podle ustanovení § 28 odst. 2 tr. ř. je usnesení o vzetí stěžovatele do vazby takovým rozhodnutím, u něhož je třeba, aby byl opis tohoto usnesení na žádost stěžovatele písemně přeložen. Pouze pokud by písemný překlad usnesení o vzetí do vazby stěžovatel výslovně odmítl, postačovalo by, aby mu bylo rozhodnutí v písemné formě doručeno v jazyce českém. Jak vyplývá ale i z pokynu kanceláři připojenému k napadenému usnesení obvodního soudu o vzetí všech obviněných do vazby, obvinění včetně stěžovatele požadovali překlad tohoto usnesení (viz č. I. 16 spisu obvodního soudu). V takovém případě podle § 28 odst. 3 tr. ř. platí, že za situace, kdy je třeba pořídit písemný překlad usnesení o vzetí do vazby, považuje se usnesení za doručené až doručením písemného překladu a teprve okamžik doručení přeloženého rozhodnutí je rozhodný pro počátek běhu lhůty k podání stížnosti.

16. Usnesení o vzetí do vazby se přitom svým významem a důsledky v podobě zásahu do osobní svobody stěžovatele blíží rozsudku. Právě proto byla stanovena povinnost jeho opis oprávněným osobám písemně doručit; pakliže by se lhůta k podání stížnosti neodvívjela od doručení opisu usnesení, ztratilo by toto ustanovení svůj racionální smysl [obdobně viz nálezy ze dne 5. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 457/05 (N 4/40 SbNU 39), taktéž ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 303/04 (N 52/36 SbNU 555) a dále ze dne 31. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 3842/17 (N 106/89 SbNU 573)]. Nehledě na to, že by takový opačný postup zcela iracionálně dával výhodu obviněným, jejichž obhájci se vazebních zasedání neúčastní. Stěžovatel navíc zřetelně avizoval doplnění stížnosti po obdržení písemného vyhotovení usnesení obvodního soudu s úředním překladem (srov. č. I. 53-80 spisu obvodního soudu). V důsledku vlastního pochybení však městský soud neměl vůbec možnost se doplněním stížnosti obviněného zabývat, neboť o stížnosti rozhodl dříve, než bylo toto doplnění soudu zasláno.

17. Pro rekapitulaci tedy Ústavní soud opakovaně shrnuje následující. V projednávaném případě bylo usnesení obvodního soudu oznámeno stěžovateli a jeho tehdejší obhájce vyhlášením dne 4. 12. 2019. Po tomto vyhlášení stěžovatel okamžitě do protokolu uvedl, že proti rozhodnutí podává stížnost (viz č. I. 12 spisu obvodního soudu). Písemné vyhotovení usnesení o vzetí do vazby bylo původní ex offio ustanovené obhájce stěžovatele JUDr. Uhlířové doručeno dne 9. 12. 2019 (viz č. I. 17 spisu obvodního soudu) a stěžovateli v českém jazyce bylo do vazební věznice doručeno dne 13. 12. 2019 (viz č. I. 16 spisu obvodního soudu). Mezitím si však stěžovatel zvolil nynějšího obhájce JUDr. Hrádelu, o čemž byl obvodní soud informován zasláním doplnění stížnosti s přílohou plnou mocí dne 6. 12. 2019 (viz č. I. 32 spisu obvodního soudu). Z uvedeného sledu událostí je tedy patrné, že dne 9. 12. 2019 již nemělo být písemné vyhotovení usnesení o vzetí stěžovatele do vazby zasláno JUDr. Uhlířové, nýbrž JUDr. Hrádelovi jako novému obhájce stěžovatele. Až dne 7. 1. 2020 bylo stěžovateli doručeno přeložené usnesení o vzetí do vazby. JUDr. Hrádelovi jakožto obhájce stěžovatele nebylo toto usnesení k dnešnímu dni stále doručeno. Lhůta k podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby tedy nezačala stále běžet; přesto městský soud o podané stížnosti, resp. o průběžně doplňované blanketní stížnosti stěžovatele rozhodl dne 7. 1. 2020.

18. Z uvedeného je zřejmé, že městský soud postupoval nejen v rozporu se závěry uvedené judikatury Ústavního soudu, ale především i v rozporu s kogentním ustanovením podústavního práva (srov. § 28 odst. 3 tr. ř.: "Jestliže s doručením rozhodnutí uvedeného v odstavci 2 je spojen počátek běhu lhůty a je třeba pořídit písemný překlad takového rozhodnutí, považuje se rozhodnutí za doručené až doručením písemného překladu."). Stěžovatel měl právo seznámit se před podáním (resp. odůvodněním) stížnosti s písemným vyhotovením napadeného usnesení obvodního soudu, a to ve svém mateřském jazyce. Byla-li v rozporu s tímto právem jeho stížnost odmítnuta, přičemž při svém rozhodování městský soud vycházel toliko z doplnění stížnosti, která se však nemohla opírat o přeložené písemné vyhotovení usnesení o vzetí do vazby, došlo k porušení jeho práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny, stejně jako práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny. Zejména v případě závažného zásahu do osobní svobody stěžovatele je přitom třeba i možné nejasnosti v jeho postupu a obraně vykládat ve prospěch uplatnění jeho ústavně zaručených práv a svobod.

19. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal porušení stěžovatelova práva na přístup k soudu, nezabýval se další, byť okrajovou, stěžovatelem uplatněnou argumentací. Posoudit důvodnost trestního stíhání a důvodnost uvalení vazby bude totiž teprve úkolem městského soudu, který ve znovuotevřeném řízení tentokrát již musí posoudit důvodnost stěžovatelovy stížnosti a pokračování stěžovatelovy vazby. Přitom běh lhůty pro podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby se odvíjí od doručení přeloženého a písemně vyhotoveného usnesení o vzetí do vazby obviněnému (stěžovateli) a od doručení usnesení o vzetí stěžovatele do vazby jeho obhájci.

20. Z toho důvodu musel Ústavní soud odmítnout ústavní stížnost v té části, která směřovala proti usnesení obvodního soudu. Jeho meritorní přezkum by totiž v této fázi "živého" řízení odporoval zásadám subsidiarity řízení o ústavní stížnosti a minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů.

21. S ohledem na výše uvedené důvody Ústavnímu soudu nezbylo než podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu konstatovat, že napadeným rozhodnutím městského soudu došlo k porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1, 4 Listiny a k porušení práva na obhajobu garantovaného čl. 40 odst. 3 Listiny, a toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. V části brojící proti usnesení obvodního soudu pak Ústavní soud ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť řízení v této věci bude v důsledku kasace napadeného usnesení městského soudu pokračovat.

22. Městský soud musí nově po tomto kasačním zásahu Ústavního soudu zkoumat, v jakém jazyce měl být opis usnesení o vzetí stěžovatele do vazby vyhotoven, kdy a zda vůbec byl stěžovateli v jeho mateřském jazyce (případně v jazyce, o němž stěžovatel uvedl, že jej ovládá - srov. § 2 odst. 14 tr. ř.) opis usnesení doručen, a dále musí nově zajistit, aby s rozhodnutím o vzetí stěžovatele do vazby byl seznámen i zplnomocněný obhájce stěžovatele.

23. Protože bylo neprodleně rozhodnuto o samotném návrhu (doručen 30. 1. 2020), Ústavní soud z důvodu hospodárnosti řízení již samostatně nerozhodoval o žádosti o odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí (§ 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1692/19 ze dne 26. 9. 2019

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 8 odst. 1, 2 a 5 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy a argumentace stěžovatele

2. Usnesením Okresního soudu v Příbrami (dále též jen "okresní soud") ze dne 8. 3. 2019 č. j. 4 T 5/2019-198 bylo rozhodnuto, že se stěžovatel bere do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. c) trestního řádu a že vazba počíná dnem 7. 3. 2019 v 15:35 hodin.

3. Proti uvedenému usnesení podal stěžovatel stížnost, ve které upozorňoval na to, že usnesením Krajského soudu v Praze (dále též jen "krajský soud") ze dne 7. 3. 2019 byl ve věci vedené u Okresního soudu v Příbrami pod sp. zn. 4 T 50/2018 propuštěn z vazby na svobodu, neboť bylo vyhověno jeho stížnosti proti usnesení o ponechání ve vazbě ze dne 17. 1. 2019. Následně byl stěžovatel na základě příkazu k zatčení v trestní věci vedené u Okresního soudu v Příbrami pod sp. zn. 4 T 5/2019 zadržen před branami Vazební věznice v Praze-Ruzyni policií a opětovně byl vzat do vazby z důvodu uvedeného v § 67 písm. c) trestního řádu, a to údajně v té samé věci, ve které byl krajským soudem propuštěn a ve které byl ve vazbě již více než rok. Z pohledu obhajoby stěžovatel ve stížnosti označil takové porušení zákona ze strany soudu prvního stupně za neakceptovatelné. Postup soudu prvního stupně podle

něj popírá veškeré zásady a principy zákonnosti trestního řízení a spravedlivého procesu. S ohledem na to by mělo být usnesení okresního soudu ke stížnosti zrušeno.

4. Krajský soud v Praze rozhodl o stížnosti usnesením ze dne 11. 4. 2019 č. j. 4 To 120/2019-218 tak, že ji podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. Učinil tak z toho důvodu, že okresní soud v mezidobí rozsudkem ze dne 24. 1. 2019 č. j. 4 T 50/2018-762 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 4. 4. 2019 č. j. 15 To 22/2019-762 stěžovatele pravomocně odsoudil pro přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 trestního zákoníku k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří let, výkon tohoto trestu byl nařízen a stěžovatel do něj převeden. Krajský soud uvedl, že za tohoto stavu již nemůže stěžovatele z vazby propustit, jeho stížnost je proto nedůvodná a nezbyvá než ji odmítnout. Jednotlivými námitkami, které stěžovatel uplatnil v stížnosti, se krajský soud nezabýval.

5. Stěžovatel má za to, že napadenými usneseními došlo k překročení rámce rozhodování o omezení osobní svobody, neboť stěžovatel byl jimi vzat do vazby pro tentýž skutek již podruhé, a to ze stejného důvodu.

6. Následně popisuje postup obecných soudů v časové posloupnosti. Uvádí, že dne 9. 2. 2018 bylo proti němu zahájeno trestní stíhání pro zločin vydírání dle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku v souběhu s přečinem výtržnictví dle § 358 odst. 1 trestního zákoníku. Pro tento skutek byl následně usnesením okresního soudu ze dne 10. 2. 2018 sp. zn. 2 Nt 801/2018 vzat do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. c) trestního řádu. Dne 15. 3. 2018 došlo na základě usnesení policejního orgánu k rozšíření jeho trestního stíhání pro přečin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1 trestního zákoníku. Na základě podané obžaloby bylo u okresního soudu zahájeno hlavní líčení vedené pod sp. zn. 4 T 50/2018. Stěžovatel byl i nadále stíhán vazebně, neboť důvod vazby předstížené stále trval.

7. Dne 17. 1. 2019 okresní soud v průběhu hlavního líčení rozhodl usnesením sp. zn. 4 T 50/2018 o vyloučení věci stěžovatele, v níž byl obžalován pro zločin vydírání dle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku v souběhu s přečinem výtržnictví dle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, k samostatnému projednání a rozhodnutí s tím, že věc bude nadále vedena pod sp. zn. 4 T 5/2019. Následně v rámci téhož hlavního líčení vydal pod sp. zn. 4 T 50/2018 usnesení, jímž se žádost stěžovatele o propuštění z vazby na svobodu zamítá, jeho písemný slib se nepřijímá, stejně tak jako jeho návrh na nahrazení vazby dohledem probačního úředníka. Ke stížnosti stěžovatele bylo usnesením krajského soudu ze dne 7. 3. 2019 č. j. 15 To 23/2019-781 napadené usnesení okresního soudu o zamítnutí žádosti o propuštění z vazby zrušeno a stěžovatel následně propuštěn na svobodu.

8. Stěžovatel byl však ihned na podkladě příkazu k zatčení vydaného okresním soudem zadržen a vzat do vazby nyní napadeným usnesením uvedeným v záhlaví. Stěžovatel závěrem namítá, že při rozhodování o vazbě byl senát okresního soudu nesprávně obsazen.

III. Řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud si vyžádal kopie relevantní části spisového materiálu okresního soudu a vyzval okresní soud, krajský soud i Okresní státní zastupitelství v Příbrami a Krajské státní zastupitelství v Praze, aby se vyjádřily k ústavní stížnosti.

10. Krajský soud ve svém vyjádření plně odkázal na odůvodnění svého usnesení, vůči němuž směřuje ústavní stížnost. Dodal, že pokud by nedošlo okresním soudem k převedení do výkonu trestu, který mu byl v době rozhodování o stížnosti pravomocně uložen, převedl by jej v rámci stížnostního řízení krajský soud. Takový postup je v praxi běžný a odpovídá konstantní judikatuře.

11. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že nesouhlasí s tvrzením stěžovatele, že by napadenými usneseními došlo k dotčení ústavně zaručených práv.

12. Krajské státní zastupitelství v Praze se postavení vedlejšího účastníka vzdalo.

13. Okresní státní zastupitelství v Příbrami ve svém vyjádření rekapitulovalo dosavadní průběh řízení. Je přesvědčeno o tom, že opětovné vzetí do vazby v rámci trestního řízení vedeného pod sp. zn. 4 T 5/2019 bylo odůvodněno povahou násilné trestné činnosti a obavou, že v ní stěžovatel bude pokračovat. Trestní řád nestanovuje povinnost soudu rozhodovat ve stejném složení senátu v případě vazby a v případě hlavního líčení. Obsazení soudu tak bylo podle názoru vedlejšího účastníka v pořádku.

14. Uvedená vyjádření neobsahovala žádné nové skutečnosti. Nebylo tak třeba je zasílat stěžovateli a bylo možné přistoupit k rozhodnutí ve věci.

15. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "zákon o Ústavním soudu") rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu. Ústavní stížnost byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

V. Vlastní posouzení

17. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, vyjádřeními účastníků a vedlejšího účastníka řízení a obsahem příslušné části trestního spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je v části, ve které směřuje proti usnesení krajského soudu, důvodná.

18. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava"), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

19. Obsahem institutu vazby je vymezení ústavně akceptovatelných důvodů zbavení osobní svobody obviněného, respektive obžalovaného podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny s cílem znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení [nález ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.)]. Vždy musí jít o opatření nezbytné k tomu, aby mohly orgány činné v trestním řízení uskutečnit a ukončit toto řízení, a to při respektování principu presumpce neviny [nález ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153)].

20. Možnost takového zbavení osobní svobody výslovně připouští čl. 8 odst. 5 Listiny, podle něhož nesmí být nikdo vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu. Dále je třeba upozornit na čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), který za předpokladu, že se tak stane v souladu s řízením stanoveným zákonem, připouští zbavení svobody osoby v případě zákonného zatčení nebo za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání. Podle čl. 5 odst. 3 Úmluvy každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení.

21. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek zbavení osobní svobody představuje stěžejní záruku, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci [nález ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 916/13 (N 33/76 SbNU 451)]. Soudní ochrana práv osoby ve vazbě nespočívá jen v možnosti dosáhnout rozhodnutím soudu jejího propuštění, pomínou-li vazební důvody. Jejím prostřednictvím je zaručena zákonnost vazby po celou dobu jejího trvání. Právě proto musí vzetí do vazby nebo dalšímu ponechání ve vazbě vždy předcházet soudní rozhodnutí, které teprve opravňuje příslušné orgány zbavit obviněného osobní svobody z některého ze zákonných vazebních důvodů a na dobu stanovenou zákonem, případně do doby, než soud rozhodne o dalším trvání vazby nebo kdy soud nebo státní zástupce rozhodne o propuštění z vazby nebo kdy dojde k převedení do výkonu trestu. Ke stížnosti proti rozhodnutí o vazbě (§ 74, 141 a násl. trestního řádu) pak stížnostní soud fakticky přezkoumává i zákonnost trvání vazby po dobu, po kterou měla svůj základ v tomto rozhodnutí. Smysl tohoto přezkumu přitom nezávisí na tom, zda v době rozhodování stížnostního soudu vazba ještě trvá, či nikoli. Zájem obviněného na posouzení zákonnosti vazby může být dán i poté, ať už bude usilovat jen o pouhé konstatování její nezákonnosti, jež samotné pro něj může představovat určitou satisfakci, nebo se bude následně domáhat i náhrady škody [nález ze dne 20. 2. 2018 sp. zn. IV. ÚS 168/18 (N 31/88 SbNU 445)].

22. Závěr, podle něhož má soudní přezkum rozhodnutí o vazbě význam pro dotčenou osobu bez ohledu na to, zda vazba stále trvá, se ustálil i v rozhodovací praxi Ústavního soudu. Porušení ústavně zaručených základních práv a svobod osoby, která byla ve vazbě na základě nezákonného rozhodnutí nebo v ní zůstala bez rozhodnutí o ponechání ve vazbě po uplynutí zákonem stanovené lhůty, není zhojeno jejím propuštěním z vazby nebo převedením do výkonu trestu. Skutečnost, že stěžovatel již není ve vazbě, nečiní ústavní stížnost proti takovémuto rozhodnutí či jinému zásahu neopodstatněnou [například nález ze dne 21. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 385/03 (N 59/33 SbNU 95), nález ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1348/07 (N 124/50 SbNU 79) nebo nález ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517)].

23. Rozumí se bez dalšího, že na rozhodnutí o vazbě se vztahují obecné požadavky na soudní rozhodnutí, zejména požadavky náležitého odůvodnění a zákazu libovůle, které lze dovodit z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a principu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Takovéto rozhodnutí musí být přezkoumatelné. Jeho odůvodnění musí mít náležitosti podle § 134 odst. 2 trestního řádu. Musí z něj vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry soudu na straně druhé, a to při respektování skutečnosti, že rozhodování o vazbě je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti, a nikoli jistoty ohledně důsledků, které mohou nastat [například nález sp. zn. III. ÚS 271/96 (viz výše), nález ze dne 3. 2. 2000 sp. zn. III. ÚS 103/99 (N 17/17 SbNU 121) nebo nález ze dne 19. 12. 2001 sp. zn. II. ÚS 413/01 (N 201/24 SbNU 513)].

24. Ústavní soud zastává názor, že napadené usnesení krajského soudu nedostojí výše uvedeným ústavním požadavkům. Skutečnost, že stěžovatel byl pravomocně odsouzen a převeden z vazby do výkonu trestu, nečiní jeho stížnost proti rozhodnutí o vazbě nedůvodnou. Jestliže ji tedy krajský soud zamítl pouze z tohoto důvodu, aniž by se jinak zabýval zákonností vazby a důvodností jednotlivých stížnostních námitek, pak jeho rozhodnutím byla stěžovateli v rozporu s čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny a čl. 5 odst. 1 písm. c) a odst. 3 Úmluvy odepřena soudní ochrana proti zásahu do osobní svobody. Ostatními námitkami stěžovatele se Ústavní soud již nezabýval, neboť by to bylo, s ohledem na uvedený závěr o porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod, nadbytečné.

VI. Závěr

25. Z těchto důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou v části, ve které směřovala proti usnesení krajského soudu, a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí v této části vyhověl (výrok I) a toto usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (výrok II).

26. V části, ve které se stěžovatel domáhal zrušení usnesení okresního soudu, byla ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítnuta pro nepřípustnost (výrok III). Výše uvedené důvody vyhovění ústavní stížnosti se týkají výlučně napadeného usnesení krajského soudu, jehož zrušením se otevírá prostor k novému projednání stížnosti stěžovatele, při němž bude krajský soud vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu. V dalším řízení tak stěžovatel bude moci uplatnit i ostatní své námitky, jejichž posouzení ze strany Ústavního soudu by bylo v tuto chvíli předčasné. Nadále má k dispozici zákonný prostředek k ochraně svých práv, v důsledku čehož se jeho ústavní stížnost stala ve zbytku nepřípustnou podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.